



Петренко Юлія Володимирівна,
*аспірантка кафедри права Європейського Союзу,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Україна, м. Харків
e-mail: yulichka.22075@gmail.com
ORCID 0000-0003-4954-3332*

doi: 10.21564/2414–990x.147.176071

УДК 341.232.1(4–672ЄС)

ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНО–ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ СПІВРОБІТНИЦТВА ДЕРЖАВ–ЧЛЕНІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В СФЕРІ ОБОРОНИ

Проаналізовано сучасні загрози та виклики системі європейської безпеки та їхній вплив на розвиток міжнародно-правового співробітництва держав-членів Європейського Союзу у оборонній сфері. З'ясовано роль Європейського Союзу в архітектурі європейської безпеки. Акцентовано увагу на поступових кроках Європейського Союзу в напрямку переходу з позиції «споживача» безпеки на позицію, досягти якої прагне європейська спільнота – «творця» безпеки. Досліджено основні міжнародно-правові механізми співробітництва держав-членів Європейського Союзу в сфері оборони. Розглянуто перспективи подальшого посилення співпраці в оборонній сфері на рівні ЄС.

Ключові слова: Спільна політика безпеки та оборони; Верховний представник Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки; Комітет з питань політики та безпеки; Військовий комітет Європейського Союзу; Військовий штаб Європейського Союзу.

Петренко Ю. В., аспірантка кафедри права Європейського Союзу, Національний юридический університет імені Ярослава Мудрого, Україна, г. Харків
e-mail : yulichka.22075@gmail.com ; ORCID 0000-0003-4954-3332

Проблемы международно-правового механизма сотрудничества государств-членов Европейского Союза в сфере обороны

Анализируются современные угрозы и вызовы системе европейской безопасности и их влияние на развитие международно-правового сотрудничества государств-членов Европейского Союза в сфере обороны. Определяется роль Европейского Союза в архитектуре европейской безопасности. Акцентируется внимание на постепенных шагах Европейского Союза в направлении перехода с позиции «потребителя» безопасности на позицию, достичь которой стремится европейское сообщество – «творца» безопасности. Исследованы основные международно-правовые механизмы сотрудничества государств-членов Европейского Союза в сфере обороны. Рассмотрены перспективы дальнейшего усиления сотрудничества в оборонной сфере на уровне ЕС.

Ключевые слова: Общая политика безопасности и обороны; Верховный представитель Союза по иностранным делам и политике безопасности; Комитет по вопросам политики и безопасности; Военный комитет Европейского Союза; Военный штаб Европейского Союза.

Вступ. Актуальність теми статті зумовлена необхідністю встановлення особливостей правового регулювання системи європейської безпеки в контексті глобальних викликів і загроз сьогодення. Зміна геополітичної та безпекової ситуації навколо Європейського Союзу, спричинена появою нових конфліктних зон у Східній Європі і на Близькому Сході, агресивною політикою Російської Федерації, а також відсутність однакового розуміння ступеня цих загроз у межах країн-членів ЄС та НАТО, спонукали ЄС до створення організаційно-правових засобів протидії таким загрозам. Міжнародно-правові механізми співробітництва держав-членів Європейського Союзу в сфері оборони, розглянуті у статті, є юридичним фундаментом подальшої розбудови системи європейської безпеки. Дослідження форматів співпраці держав-членів ЄС у сфері оборони дає можливість з'ясувати роль Європейського Союзу в загальній архітектурі європейської та глобальної безпеки, а також спрогнозувати перспективи подальшого посилення співпраці в оборонній сфері у ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, що стосується міжнародно-правових механізмів співробітництва держав-членів Європейського Союзу в сфері оборони, на теренах пострадянських країн та у працях зарубіжних авторів розглядалося переважно в форматі окремих видів співпраці. Досі комплексного дослідження міжнародно-правових механізмів співробітництва держав-членів Європейського Союзу в сфері оборони не проводилося. Окремі аспекти вказаного питання знайшли своє відображення в публікаціях українських та зарубіжних фахівців. При дослідженні міжнародно-правових механізмів співробітництва держав-членів Європейського Союзу в сфері оборони були використані роботи українських науковців, зокрема, таких як: І. В. Яковюк (I. V. Yakovuyuk), О. Я. Трагнюк (O. Ya. Tragniuk), Ю. П. Битяк (Yu. P. Bytiak), Ю. Г. Барабаш (Yu. H. Barabash), А. В. Грубінко (A. V. Hrubinko), О. С. Вонсович (O. S. Vonsovych), В. В. Кравченко (V. V. Kravchenko), М. В. Гребенюк (M. V. Hrebeniuk), О. І. Пошедін (O. I. Poshedin), В. Г. Ціватий (V. H. Tsivatyi), О. А. Чумаченко (O. A. Chumachenko) тощо. Серед зарубіжних дослідників різних аспектів цієї проблематики слід назвати таких вчених, як: Дж. Петерсон (Dzh. Peterson), М. Шаклетон (M. Shakleton), К. Гілл (K. Hill), М. Сміт (M. Smit), Г. Макенстайн (H. Makenstain), Ш. Брезертон (Sh. Brezerton), Д. Воглер (D. Vohler) та ін.

Метою і завданням статті є аналіз сучасного стану правового регулювання системи міжнародної безпеки в контексті глобальних викликів і загроз сьогодення, а також визначення ролі Європейського Союзу як самостійного гравця в архітектурі загальноєвропейської безпеки, яка перебуває в стадії формування.

Виклад основного матеріалу. Внаслідок прискорення процесів глобалізації у світі значно змінився стан системи міжнародної безпеки. Замість прямої

військової загрози, як це було в часи «холодної війни», прийшла величезна кількість потенційних загроз меншого масштабу, але при цьому досить серйозних за своїми наслідками. Особливої уваги заслуговують ті, що завдають шкоди не лише конкретній країні, а й усьому європейському та міжнародному співтовариству: тероризм, ядерна безпека, поширення зброї масового знищення, етнічні та релігійні конфлікти, екологічні загрози, неконтрольована міграція, організована злочинність та ін. Реагування на загрози і виклики нового типу, а також розробка стратегій боротьби з ними стало пріоритетним завданням для всіх країн світу, у тому числі й для держав-членів Європейського Союзу.

Безперечно, перед сучасними викликами та загрозами жодна держава не спроможна забезпечити власну безпеку виключно своїми зусиллями, не спираючись на допомогу з боку міжнародної спільноти й колективних структур безпеки. Слід визнати, що в умовах глобалізації роль міжнародних безпекових організацій зростає. Значної ваги набирають регіональні організації, які здійснюють ефективний розподіл праці у справі підтримки миру і безпеки [1, ст. 13].

В Європі однією з міжнародних організацій, в рамках якої держави співпрацюють у сфері оборони, є Європейський Союз. Після невдалої спроби створення в 1954 р. Європейського оборонного співтовариства¹ новий потужний імпульс розвитку процесу європейської інтеграції у сфері безпеки та оборони відбувся з укладенням у 1992 р. у м. Маастрихт Договору про Європейський Союз (далі – ДЄС)². Цим документом було засновано один

¹ 27 травня 1952 р. під час роботи Паризької конференції міністрами закордонних справ Франції, ФРН, Італії і країн Бенілюксу було підписано Договір про заснування Європейського оборонного співтовариства (ЄОС). Договором про заснування ЄОС було передбачено, що ЄОС набуде статусу міжнародної організації наднаціонального характеру, яка матиме спільні керівні установи, збройні сили та бюджет. Водночас між Великою Британією і ЄОС було підписано договір про взаємну військову допомогу в разі, якщо Велика Британія або держава-учасник ЄОС стане об'єктом збройного нападу. Однак Договір про заснування ЄОС так і не набрав чинності, оскільки 30 серпня 1954 р. не пройшов ратифікації Національними зборами Франції. Таким чином, спроба утворити організацію з елементами наднаціонального управління у сфері оборони зазнала поразки. Спроби подальшого поширення інтеграції на сферу зовнішньої політики та оборони, аж до створення спільних збройних сил, не мали успіху, оскільки більшість західноєвропейських держав на той момент не були готовими поступатися своїми національними суверенітетами в таких масштабах [1, с. 9–10].

² Зовнішньополітичну кооперацію держав – членів Європейського співтовариства було сформовано на початку 70-х років. Так, у 1969 р. на Гаазькій зустрічі голів держав або урядів було створено спеціальний комітет з дипломатів від усіх держав-членів Європейських співтовариств. У Люксембурзькій заяві (червень 1970 р.) було досягнуто згоди стосовно необхідності координації зовнішньої політики. Зокрема, було визнано, що метою співпраці має стати забезпечення більшого взаєморозуміння на основі регулярного обміну інформацією та консультацій із значних міжнародних проблем, узгодження поглядів, координації точок зору і, якщо це можливо, спільними акціями [2, с. 79]. При цьому зовнішньополітичне співробітництво не мало яскравого інтеграційного відтінку, оскільки обмежувалося лише проведенням взаємних консультацій і обміном інформацією. Рішення, які ухвалювалися під час відповідних самітів, мали лише рекомендаційний характер [3, с. 109]. У жовтні 1970 р. було схвалено Доповідь про проблеми політичної уніфікації вищезгаданого комітету стосовно створення координаційного механізму «Європейське політичне співробітництво» (ЄПС), який функціонував на нефор-

з трьох стовпів Європейського Союзу – Спільну зовнішню та безпекову політику.

Аналіз положень ДЄС дає підстави стверджувати, що у вказаному установчому договорі мова йде про спільну зовнішню політику не як про продукт інтеграції, а як про результат узгодження національної політики держав-членів. Ці поняття мають різну правову природу. У першому випадку політика формується системою інституцій ЄС, які ухвалюють рішення, виходячи із компетенції, визначеної установчими договорами ЄС, тоді як у другому – рішення приймаються конституційними органами держав-членів згідно зі своїм національним суверенітетом.

Специфіка правового характеру Спільної зовнішньої та безпекової політики Євросоюзу полягає в тому, що прийняття законодавчих актів у цій сфері виключається. Європейська Рада і Рада ЄС, хоча і є інституціями Союзу, але діючи одноставно, крім встановлених Договорами випадків, підкреслюють міжурядовий характер співробітництва у цій сфері, зумовлюючи особливу природу тих юридичних інструментів, якими реалізуються завдання і досягаються цілі у сфері Спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС.

Статтею 25 ДЄС встановлено, що ЄС провадить спільну зовнішню та безпекову політику через:

- (a) визначення загальних принципів;
- (b) ухвалення рішень про:
 - (i) дії, яких має вжити Союз,
 - (ii) позиції, які має зайняти Союз,
 - (iii) положення про виконання рішень, зазначених в пунктах (i) та (ii);
- а також (c) зміцнення систематичної співпраці держав-членів у провадженні політики [4, ст. 28–29].

Статтею 26 ДЄС визначено, що правовими формами актів Європейської Ради та Ради у сфері спільної зовнішньої та безпекової політики є рішення [4, ст. 29]. Згідно ст. 288 ДФЄС рішення є обов'язковим у повному обсязі. Якщо рішення визначає тих, кому воно адресовано, воно є обов'язковим лише для них [4, ст. 188].

мальній основі й передбачав: регулярні зустрічі міністрів зовнішніх справ; Політичний комітет; робочі групи дипломатів держав-членів.

Слід наголосити, що на відміну від Європейських співтовариств, які були наддержавною організацією, ЄПС було механізмом міжурядового співробітництва, в роботі якого комісія Європейських співтовариств могла брати участь з правом дорадчого голосу, а Асамблея – проводити дебати із зовнішньополітичних питань, які не мали юридичних наслідків. Правове оформлення ЄПС відбулося при підписанні 17 лютого 1986 р. Єдиного європейського акта (далі – ЄЄА) [2, с. 79]. ЄЄА вступив в силу після його ратифікації сторонами 1 липня 1987 р. Назва договору пов'язана з тим, що один документ вносив зміни до трьох установчих договорів Співтовариств і при цьому вводив автономні положення про співробітництво держав-членів у сфері зовнішньої політики. Важливим результатом ЄЄА, значення якого важко переоцінити, стала інституціоналізація спільної зовнішньої політики держав-членів. Механізм політичного співробітництва або координації їхньої зовнішньої політики, що сформувався в 70-ті роки, не отримав спочатку юридичного закріплення в установчих документах. ЄЄА заповнив цю прогалину [3, с. 120].

Важливим елементом Спільної зовнішньої та безпекової політики була Європейська політика безпеки та оборони, яка з введенням в дію Лісабонського договору набула нового якісного рівня та отримала нову назву – Спільна політика безпеки та оборони (далі – СПБО) [5, с. 213].

Контури Спільної політики безпеки і оборони почали визначатися в 1990-х рр. у Петерберзьких деклараціях Західноєвропейського Союзу [6] (1992 р.) та Спільній декларації з оборони Європи [7] (1998 р.) [4, ст. 4].

Петербурзькі завдання ухвалено 19 червня 1992 р. Радою Західноєвропейського Союзу, що відбувалась у готелі «Петербург» поблизу німецького міста Бонн. На цій зустрічі досягнуто домовленостей, відповідно до яких на Західноєвропейський Союз¹ покладалося, окрім місії гуманітарного та ряту-

¹ Західноєвропейський Союз (далі – ЗЄС) утворено відповідно до положень Паризького договору 1954 року як об'єднання семи держав (Франція, Велика Британія, Західна Німеччина, Італія, Бельгія, Нідерланди, Люксембург), засноване на гарантіях колективної оборони. Створенню ЗЄС передували підписаний у 1947 р. франко-британський Дюнкерський пакт про співпрацю та взаємну допомогу у сфері безпеки на випадок повторення німецької агресії, а також укладена в 1948 році Брюссельська угода, відповідно до якої утворювався Західний Союз. У відповідь на провал Європейського оборонного співтовариства із спільною армією та наднаціональними структурами у сфері безпеки та оборони 23 жовтня 1954 р. було внесено зміни до Брюссельського договору 1948 р., у результаті чого Західний Союз було перетворено на ЗЄС. Установчий договір ЗЄС не містив настільки амбітні цілі як об'єднання європейських збройних сил та передача частини національного суверенітету, а також залучав Велику Британію до європейської безпекової архітектури. ЗЄС розглядався як «європейський стовп НАТО», «європейський безпековий форум», «європейська військова рука». Організація слугувала самостійним оборонним компонентом ЄС, суто європейською платформою для обговорення питань безпеки та оборони, у ній узгоджувалися позиції європейських країн перед комунікацією із США. ЗЄС забезпечував діалог між ЄС та Великою Британією до вступу Лондона в Євросоюз в 1973 р. Значення ЗЄС зросло після рішення Франції покинути військові структури НАТО в 1965 р. аж до повернення Франції до лав військового союзу в 2009 р. Таким чином, ЗЄС відіграв роль форуму, де французи могли порушувати питання безпеки [8, с. 459]. Значення ЗЄС для європейських інтеграційних процесів у сфері безпеки та оборони окреслено на засіданні Ради міністрів ЗЄС у жовтні 1987 р. в м. Гаазі, в ході проведення якого міністри закордонних справ і міністри оборони держав-членів ухвалили «Платформу щодо європейських інтересів безпеки», в якій заявили про свою рішучість зміцнити європейську опору НАТО і забезпечити Європі безпеку та належний оборонний потенціал. У цьому документі з-поміж іншого визначено умови подальшого посилення ролі ЗЄС як форуму для регулярного обговорення проблем, що постають перед Європою в галузі оборони й безпеки [9, ст. 28]. Разом з тим, на засіданні Європейської ради 9-10 грудня 1991 р. в Маастрихті було ухвалено низку рішень щодо спільної зовнішньої політики і політики в галузі безпеки ЄС, в тому числі щодо здійснення поетапного перетворення ЗЄС на оборонний компонент Євросоюзу, окреслено прагнення підсилити оперативну роль ЗЄС, зміцнити європейську опору НАТО. На Кельнському саміті ЄС у червні 1999 р. було прийнято рішення, відповідно до яких роль ЗЄС в розбудові Європейської системи безпеки і оборони поступово переходить до ЄС. Офіційно діяльність ЗЄС тривала з 23 жовтня 1954 до 30 червня 2011 р. Організація зробила вагомий внесок у розбудову європейської безпекової архітектури. Серед основних здобутків ЗЄС слід виділити: 1) створення «Петербурзької формули кризового менеджменту»; 2) розвиток процедурних та правових механізмів для планування миротворчих місій та використання ресурсів НАТО; 3) операційний досвід миротворчої діяльності; 4) формування спеціалізованих військових інститутів для розвитку оборонно-промислового комплексу країн об'єднання [8, ст. 459].

вального характеру, також проведення операцій з підтримки та відновлення миру, в тому числі з силовими формами миротворчих заходів. Європейські країни, що входять до НАТО, погодилися надавати Західноєвропейському Союзу необхідні ресурси, зокрема військовий контингент, для відповідних воєнних операцій.

Історичною подією, що засвідчила прорив у реалізації СПБО, став франко-британський саміт в Сент-Мало 3–4 грудня 1998 р. У Спільній декларації з оборони сторони висловили прагнення підвищити міжнародний вплив ЄС, надавши йому можливість діяти військовими засобами для врегулювання міжнародних криз у випадках, коли не задіяні сили НАТО. Передбачено створення європейських оперативних збройних сил, забезпечених конкурентоздатною європейською військовою промисловістю, надання їм відповідних структур і доступу до джерел інформації, здатності стратегічного планування без дублювання структур НАТО. Підкреслено непорушність зобов'язань європейських країн-членів Альянсу і необхідність виділення для потреб ЄС його військових засобів. Декларація дала старт практичному розвитку СПБО Європейського Союзу, передбачила пряму кооперацію ЄС і НАТО. Як додаток до декларації сторони підписали Протокол намірів про співпрацю в кризовому управлінні і діях, що передбачав поглиблення взаємодії збройних сил Великої Британії і Франції з урегулювання криз за межами території НАТО [10, с. 143–144].

Динамізму СПБО надав берлінський неформальний саміт лідерів Франції, Німеччини, Великої Британії 20 вересня 2003 р., на якому досягнуто принципових домовленостей щодо надання можливостей ЄС планувати і проводити військові операції без підтримки НАТО. При цьому підкреслювалось збереження першості НАТО як гаранта європейської колективної оборони. Саміти лідерів Франції, Німеччина, Великої Британії на різних рівнях набули регулярного характеру. Консенсус провідних держав Євросоюзу забезпечив можливість прийняття Європейської стратегії безпеки [11] у грудні 2003 р. [10, с. 145].

Варто зазначити, що Європейською стратегією безпеки 2003 р. визначено п'ять основних загроз безпеці Євросоюзу, а саме: тероризм, поширення зброї масового знищення, регіональні конфлікти, розпад держав, організована злочинність.

Особливий акцент в Європейській стратегії безпеки зроблено на наступних стратегічних цілях ЄС: протидія загрозам і їх нейтралізація; створення навколо ЄС поясу з дружніх сусідів, а також співпраця з міжнародними організаціями; взаємодія з ООН і її Радою Безпеки. Зазначимо, що порівняно з «Петерсберзькими завданнями» до кола завдань Європейської стратегії безпеки додалися ряд нових, список було ще більше розширено в Лісабонському договорі: спільні операції з роззброєння; гуманітарні та рятувальні операції; надання військових порад і допомоги; запобігання конфліктам і підтримання миру; визначення завдань бойових сил в управлінні кризами, включаючи миротворчість і постконфліктну стабілізацію [12, ст. 66].

Зміна геополітичної та безпекової ситуації довкола Європейського Союзу, яка була серед іншого спричинена появою нових конфліктних зон в Східній Європі і на Близькому Сході та агресивною політикою Російської Федерації, відсутність однакового розуміння ступеня цих загроз навіть у межах ЄС та НАТО, спонукала ЄС до вироблення нового комплексного бачення своєї зовнішньої і безпекової політики. Як результат, 28 червня 2016 р. на засіданні Європейської Ради була схвалена Глобальна стратегія Європейського Союзу щодо зовнішньої політики і політики безпеки «Спільне бачення, Спільна дія: Сильніша Європа» (EU Global Strategy «Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe», EUGS) [13].

Нова стратегія замінила попередній, надто загальний за змістом доктринальний документ, прийнятий 2003 р., який втратив свою функцію. Показово, що в новій стратегії сучасний стан справ відверто названо «екзистенціальною кризою» як усередині ЄС, так і за його межами. Наголошуючи на тому, що громадяни країн ЄС та весь світ зацікавлені в «сильній Європі», автори документа акцентували увагу на необхідності усунення існуючих загроз, що перешкоджають європейському проєкту, який «приніс безпрецедентний мир, розквіт і демократію» [13].

П'ятьма пріоритетами зовнішньої діяльності ЄС було визначено: посилення безпеки й оборони; інвестування у стійкість держав і суспільств на сході і півдні; розвиток інтегрованого підходу до конфліктів і криз; сприяння і підтримка спільного регіонального порядку; посилення глобального управління на основі міжнародного права. Загалом у документі акцентується увага на багатьох важливих речах, зокрема, щодо очікувань партнерами більш вагомої ролі ЄС в якості «глобального провайдера безпеки», необхідності посилити внесок Євросоюзу в безпеку регіону і світу, нести більше відповідальності за розвиток подій у світі. Зазначається, що лише об'єднавши зусилля члени Євросоюзу матимуть достатню вагу і потенціал, щоб забезпечити власну безпеку і зробити вагомий внесок для світу [14, с. 60-61].

Задля ефективної реалізації Глобальної стратегії Європейського Союзу щодо зовнішньої політики і політики безпеки «Спільне бачення, Спільна дія: Сильніша Європа» протягом 2016 р. було прийнято План реалізації Глобальної стратегії ЄС у сфері безпеки і оборони (17.11.2016 р.) [15] та План дій у сфері європейської оборони (30.11.2016) [16].

План реалізації Глобальної стратегії ЄС у сфері безпеки і оборони визначає новий рівень амбіцій ЄС і необхідні для їх реалізації дії, включаючи більш тісне співробітництво в оборонній сфері. У Плані зазначено, що ЄС повинен: ефективно діяти у відповідь на зовнішні конфлікти і кризи; нарощувати потенціал партнерів; захищати Європейський Союз і його громадян. Нарощування потенціалу партнерів відбуватиметься відповідно до завдань СПБО через навчання і консультації в секторі безпеки. Метою цього напряму є розширення можливостей СПБО робити свій внесок на більш систематичній основі щодо підвищення стійкості і стабілізації країн-партнерів, які відновлюються після конфліктів або перебувають під їх загрозою або в умовах нестабільності [17, с. 50].

Більш конкретні дії, покликані сприяти країнам-членам в активізації досліджень і більш ефективному витрачанні коштів на спільну оборону, передбачені Планом дій у сфері європейської оборони, що затверджений Європейською Комісією 30 листопада 2016 року. Слід зазначити, що у вищевказаному документі значна увага приділяється викликам європейській оборонній політиці. Разом з тим зазначається, що хоча ЄС і посідає друге місце у світі за військовими витратами після США, він відчуває на собі неефективність витрат у зв'язку з дублюванням, відсутністю взаємосумісності і технологічними прогалинами. Звертається увага на скорочення оборонних бюджетів в Європі; така тенденція посилюється через їх неефективне використання.

План дій передбачає три основних напрями: започаткування Європейського оборонного фонду, стимулювання інвестицій у ланцюзі оборонних поставок, зміцнення внутрішнього оборонного ринку [17, ст. 51].

7 червня 2017 р. Європейська комісія оголосила про створення Європейського оборонного фонду, покликаного підвищити ефективність витрат держав-членів ЄС на спільну оборону.

Усі засоби фонду будуть розділені на дві основні категорії: на наукові дослідження, а також на розробки і закупівлі. На вказані цілі до 2019 р. закладено 90 млн євро, з урахуванням 25 млн євро, виділених в 2017 р. Після 2020 р. ця стаття витрат складе 500 млн євро щорічно. На розробку та закупівлю озброєнь і оборонних технологій в 2019 і 2020 роках буде виділено в цілому 500 млн євро. Після 2020 р. планується щорічно збільшувати витрати за цією статтею і в підсумку досягнути рівня в 5 млрд євро [18].

План дій у сфері європейської оборони також передбачає підтримку інвестицій у малі та середні підприємства, компанії «другого ешелону» та інші компанії-постачальники оборонної промисловості, а також зміцнення єдиного оборонного ринку ЄС за допомогою застосування Директиви про державні закупівлі у сфері оборони і безпеки і Директиви про трансфери, які спрощують транскордонну участь у закупівлях в сфері оборони, підтримують розвиток галузевих стандартів і сприяють внеску галузевої політики, наприклад, космічних програм ЄС, в загальні пріоритети в сфері безпеки й оборони [14, с. 63].

Крім того, важливим інструментом, який дає змогу збільшити інвестиції в оборону, є використання можливостей, закладених в існуючих фондах ЄС (Європейський фонд регіонального розвитку, Європейський соціальний фонд тощо). Європейські структурні та інвестиційні фонди можуть бути використані державами-членами в оборонній сфері тією мірою, якою вони сприяють досягненню цілей фонду щодо спільних інвестиційних проєктів і підтримки модернізації ланцюга оборонних поставок. Оборонна промисловість може сприяти реалізації таких цілей і завдань структурних та інвестиційних фондів, як сприяння розвитку регіональної економіки, створення робочих місць, технологічний та економічний розвиток тощо [17, с. 51]. Отже, для збільшення інвестицій в оборону пропонується повною мірою використовувати можливості, які вже передбачені Установчими договорами ЄС.

Повертаючись до основних договорів ЄС, що продовжили формування системи європейської безпеки та оборони, слід наголосити на особливому значенні Лісабонського договору. Важливо зазначити, що саме з набуттям чинності 1 грудня 2009 р. Лісабонського договору оборонна політика ЄС набула нової якості й отримала назву Спільна політика безпеки та оборони.

Положеннями ДЄС встановлено, що СПБО забезпечує Європейському Союзу оперативну спроможність, що спирається на цивільні та військові засоби. Союз може використовувати їх у місіях поза межами Союзу, щоб підтримувати мир, запобігати конфліктам та зміцнювати міжнародну безпеку згідно з принципами Статуту ООН. Реалізація цих завдань забезпечується із використанням ресурсів, що надаються державами-членами [4, ст. 37].

Оновлений ДЄС відкрив низку нових можливостей для поглиблення інтеграції країн-членів ЄС у сфері оборони. Ключовим аспектом договору є положення ст. 42 ДЄС про взаємну допомогу, відповідно якого ЄС функціонує і як організація колективної безпеки. Згадане положення вимагає від країн-членів ЄС спільних скоординованих дій з надання необхідної допомоги у разі, якщо держава-член зазнає збройної агресії на його території. За цих умов інші держави-члени повинні надати такій державі допомогу всіма можливими для них засобами відповідно до ст. 51 Статуту Організації Об'єднаних Націй [4, ст. 38].

Частиною 6 ст. 42 ДЄС передбачено, що для держав-членів, військовий потенціал яких задовольняє вищі критерії та які взяли одна щодо одної більш тісні зобов'язання в цій сфері, передбачено можливість запровадження постійної структурної співпраці в рамках Союзу [4, ст. 38]. Механізм реалізації такої можливості визначено ст. 46 ДЄС.

Положення про постійне організоване співробітництво заклало нормативну основу формування ЄС оборонного альянсу за участю країн, що мають потенціал для більш тісної інтеграції у сфері оборони [5, с. 215].

У 2017 р. п. 6 ст. 42 та ст. 46 ДЄС набули практичного втілення – під патронатом Європейської ради була ініційована програма «Постійне структурне співробітництво» (Permanent Structured cooperation, PESCO) в сфері оборони [19]. 11 грудня 2017 р. Рада ЄС схвалила створення програми в сфері оборони (PESCO). У документі вказані цілі й спільні зобов'язання країн, зокрема, інвестиції в оборону, розвиток потенціалу та підвищення бойової оперативної готовності.

До створення програми приєдналося 25 із 28 країн-членів ЄС. Не підтримали ініціативу Велика Британія, Данія і Мальта.

Слід зазначити, що PESCO – це постійний формат для поступового посилення військової співпраці в Євросоюзі. Розширене співробітництво в цій сфері дозволить скоротити кількість різних систем озброєння в Європі, а отже, посилити взаємодію між державами-членами ЄС, підвищити взаємозв'язок і конкурентоспроможність промисловості. Разом з тим, військові комплекси, створені в рамках PESCO, залишаються в розпорядженні держав-членів ЄС, тому вони можуть використовуватися також у рамках співпраці з НАТО або ООН.

Така ініціатива була позитивно оцінена в США і НАТО. Генеральний секретар НАТО Й. Столтенберг привітав декларацію ЄС про приєднання до програми PESCO, зазначивши, що міцніша європейська оборона має потенціал, який допоможе збільшити витрати на оборону, забезпечити нові можливості і поліпшити розподіл навантаження в рамках Альянсу. PESCO стане одним зі способів зміцнення європейського стовпа в рамках НАТО і разом з тим дозволить уникнути дублювання і конкуренції, оскільки така співпраця в рамках європейської оборони доповнює НАТО [20, с. 8].

Варто підкреслити, що положення оновленого ДЄС містять нормативну платформу для перетворення ЄС в організацію колективної оборони. Так, п. 2 ст. 42 ДЄС наголошує, що СПБО охоплює поступове формування спільної оборонної політики Союзу. Це приведе до спільної оборони, якщо так одностайно вирішить Європейська Рада. У такому разі Європейська Рада рекомендує державам-членам ухвалити таке рішення згідно з їхніми відповідними конституційними вимогами [4, ст. 37]. Отже, перетворенню ЄС в організацію колективної оборони заважає відсутність спільної позиції серед 28 членів Євросоюзу з питань розвитку СПБО.

Зазначимо, що Данія має власну позицію стосовно СПБО. Це закріплено у додатковому протоколі до ДЄС. Протоколом зазначається, що Данія не бере участі у виробленні та виконанні рішень та дій Союзу, пов'язаних з обороною, проте не перешкоджає державам-членам розвивати тіснішу співпрацю у цій сфері. Отже, Данія не бере участі в їх ухвалюванні; Данія не зобов'язана робити внески у фінансування оперативних видатків, що постають через такі заходи [21].

Такий підхід Данії до СПБО зумовлений орієнтацією військової політики Данії на НАТО. Нормативна платформа для можливості реалізації вказаної позиції як Данії, так і інших держав-членів, які вважають, що їх загальна оборона реалізується в рамках НАТО, передбачена абз. 2 п. 2 ст. 42 ДЄС. Так, СПБО не шкодить особливому характеру політики певних держав-членів та поважає зобов'язання певних держав-членів, що вважають свою спільну оборону реалізованою в Організації Північноатлантичного Договору згідно з умовами Північноатлантичного Договору та узгодженою в цих рамках зі спільною безпековою та оборонною політикою [4, ст. 37].

Велика Британія, яка також не приєдналася до програми PESCO, вважає за краще брати участь у співпраці в сфері оборони лише з європейськими державами на двосторонній основі або через механізм НАТО. Крім того, Британія вже запровадила більш глибоке двостороннє військове співробітництво з Францією. Так, 2 листопада 2010 р. в Ланкастер-Хаусі в Лондоні уряди Франції та Великої Британії підписали два договори про співробітництво у сфері безпеки та оборони терміном на 50 років. Більш тісна співпраця у безпековій сфері обумовлена тим, що Франція та Велика Британія є єдиними європейськими державами із ядерною зброєю, єдиними країнами ЄС у Раді Безпеки ООН та лідерами континенту із витрат на безпеку та оборону. Вони мають спільні інтереси й стика-

ються зі схожими загрозами, включаючи тероризм, кібератаки, розповсюдження ядерної зброї та піратство. Крім того, стимул для тіснішої співпраці між цими двома країнами був викликаний світовою фінансовою кризою та наступним економічним спадом [22, ст. 37].

Зазначимо, що це не єдиний приклад більш тісного співробітництва європейських держав в сфері оборони на двосторонній основі. Так, 22 січня 2019 р. у німецькому місті Аахен лідери Німеччини та Франції уклали договір про дружбу між двома країнами. Сталося це у день 56-ї річниці підписання Єлисейського договору, який вважають моделлю для примирення сусідніх народів, що протягом століть не раз ворогували між собою. Єлисейський договір став поворотним в історії відносин Франції та ФРН. Передбачене у ньому зближення обох країн стало суттєвим внеском у перетворення колишніх ворогів на важливих партнерів. З 1963 р. Франція та Німеччина зобов'язались проводити спільні консультації та вживати двосторонніх заходів щодо зовнішньої політики, безпеки, а також у сфері культурних відносин. Новий договір, укладений 22 січня 2019 р., передбачає тісну співпрацю Берліна й Парижа, в тому числі посилення співпраці у сфері оборони та в боротьбі з тероризмом. Уряди обох держав планують у майбутньому узгоджувати свої дії у таких важливих питаннях, як зовнішня політика та оборона. Країни зобов'язалися допомагати одна одній, у тому числі й військовою допомогою, у разі збройного нападу на якусь із обох країн [23].

Слід зазначити, що запорукою успішного функціонування європейської системи безпеки та оборони є не лише зміст правових актів ЄС, а й механізми їх реалізації. З огляду на це, зупинимося на інституціональному вимірі.

Значну відповідальність за реалізацію політики ЄС у сфері безпеки і оборони покладено на Європейську Раду. Відповідно до ч. 1 ст. 26 ДЄС Європейська Рада окреслює стратегічні інтереси Союзу та визначає цілі та загальні настанови щодо спільної зовнішньої та безпекової політики, включаючи питання, пов'язані з обороною. Європейська Рада ухвалює необхідні рішення [4, ст. 29].

Рада формує спільну зовнішню та безпекову політику та приймає рішення, необхідні для її визначення та реалізації, на основі загальних настанов та стратегічних напрямків, окреслених Європейською Радою [4, ст. 29].

Відповідно до ст. 18 ДЄС Європейська Рада за згодою Голови Комісії кваліфікованою більшістю призначає Верховного представника Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки. Верховний представник провадить спільну зовнішню та безпекову політику ЄС. Він своїми пропозиціями сприяє розвитку спільної зовнішньої політики Союзу та здійснює її згідно з мандатом Ради. Те саме стосується спільної безпекової та оборонної політики [4, ст. 23].

Верховний представник Союзу репрезентує Союз у питаннях, пов'язаних зі спільною зовнішньою та безпековою політикою. Він провадить політичний діалог з третіми сторонами від імені Союзу та висловлює позицію Союзу в міжнародних організаціях та на міжнародних конференціях [4, ст. 29–30].

Необхідно також окреслити роль Європейського Парламенту (European Parliament) у формуванні політики у сфері безпеки і оборони. Відповідно до ст. 36 ДЄС Верховний представник Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки постійно проводить консультації з Європейським Парламентом щодо головних аспектів та пріоритетів спільної зовнішньої та безпекової політики, а також спільної безпекової та оборонної політики. Верховний представник забезпечує належне врахування позицій Європейського Парламенту [4, ст. 34].

Верховний представник Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки головує в Раді закордонних справ. Рада закордонних справ є однією з конфігурацій Ради Європейського Союзу. На засіданнях Ради присутні міністри закордонних справ усіх держав-членів ЄС. Міністри відповідають за зовнішню політику, оборону, розвиток та торгівлю. На засіданнях Ради розглядається вся зовнішня діяльність ЄС, в тому числі спільна зовнішня політика, політика безпеки та політика оборони.

Згідно з ч. 3 ст. 27 ДЄС допомагає Верховному представнику здійснювати повноваження відповідно до його мандату Європейська служба з питань зовнішньої діяльності. Ця служба співпрацює з дипломатичними службами держав-членів. До її складу входять посадові особи відповідних департаментів Генерального секретаріату Ради та Комісії, а також посадовці, делеговані з національних дипломатичних служб держав-членів. Структура та функції Європейської служби з питань зовнішньої діяльності встановлюються рішенням Ради. Рада діє за пропозицією Верховного представника після проведення консультацій з Європейським Парламентом та після отримання згоди Комісії [4, ст. 30].

На перший погляд політична роль Європейської служби з питань зовнішньої діяльності є не надто вагомою. Її оперативний простір обмежений волею держав-членів і повноваженнями інших інституцій. Але на практиці покладена на неї місія є надзвичайно комплексною, оскільки їй необхідно сформуванати цілісний стратегічний курс із набору різних за спрямованістю, масштабом і практичним наповненням механізмів, переданих до її відома [24, с. 44].

З метою реалізації оборонної політики ЄС було створено ряд виконавчих органів, зокрема Комітет з питань політики та безпеки (Political and Security Committee). Комітет підпорядкований Раді ЄС. До складу Комітету входять по одному представнику від кожної держави-члена. Відповідно ст. 38 ДЄС Комітет відстежує міжнародну ситуацію у сферах, що охоплюється спільною зовнішньою та безпековою політикою, й сприяє визначенню політик шляхом надання висновків Раді на її вимогу, вимогу Верховного представника Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки або за власною ініціативою [4, ст. 35].

Крім того, Комітет з питань політики та безпеки здійснює політичний контроль і стратегічне керування операціями з урегулювання кризових ситуацій під керівництвом Ради та Верховного представника. Рада може вповноважити Комітет для цілей та на час проведення операції з урегулювання кризової ситуації приймати відповідні рішення щодо політичного контролю та стратегічного керування операцією [4, ст. 35].

Серед органів, що сприяють реалізації оборонної політики Європейського Союзу, слід назвати Військовий комітет ЄС та Військовий штаб Європейського Союзу. Військовий комітет Європейського Союзу (European Union Military Committee) є вищим військовим органом ЄС. До його складу входять начальники генеральних штабів або головнокомандувачі збройними силами країн ЄС. Військовий комітет Європейського союзу підпорядковується Верховному представнику Союзу з закордонних справ і політики безпеки і в свою чергу управляє діяльністю Військового штабу ЄС. Головними завданнями його є: оцінка військово-політичної обстановки в різних регіонах світу; участь у виробленні напрямків розбудови війська ЄС і підходів до врегулювання кризових ситуацій; підготовка пропозицій вищим політичним органам ЄС щодо практичного застосування його військового потенціалу.

Військовий штаб Європейського Союзу (European Union Military Staff) – орган ЄС, створений Радою ЄС в рамках СПБО. До його складу входять військові експерти, делеговані державами-членами. До основних функцій штабу слід віднести оцінку міжнародної обстановки з точки зору безпеки та оборони, раннє попередження криз, стратегічне планування процесу подолання криз.

Значна відповідальність за реалізацію політики ЄС у сфері безпеки і оборони покладена на Агентство в сфері розвитку оборонних потенціалів, наукових досліджень, закупівель і озброєнь (далі – Європейське оборонне агентство). Відповідно до ч. 3 ст. 42 ДЄС Європейське оборонне агентство виявляє оперативні потреби, сприяє здійсненню заходів щодо їх задоволення, вносить вклад в визначення і, коли доречно, в реалізацію будь-якого заходу, корисного для зміцнення індустріальної і технологічної бази оборонного сектору, бере участь в розробці європейської політики щодо потенціалів і озброєнь, і надає допомогу Раді в оцінці ступеня поліпшення військових потенціалів.

Голова Агентства, який є Високим представником Союзу з питань закордонних справ та політики безпеки, також є віце-президентом Європейської Комісії.

Отже, на кожну з вищерозглянутих інституцій покладено певний обсяг функціональних обов'язків з питань безпеки і оборони, за рахунок яких забезпечується комплексна робота ЄС в цілому. Важливим у цьому є здійснення постійного моніторингу законодавства та нормативно-правової бази з метою адаптації до сучасних вимог, а також розробки нових документів, які в повній мірі відповідають сучасній ситуації в безпековій сфері [25, с. 57].

Висновки. Сьогодні роль Євросоюзу в процесі формування міжнародно-правових механізмів співробітництва в сфері безпеки та оборони значно підвищилась та продовжує зростати. Із появою цілої низки нових викликів і загроз збільшилась увага до питання протидії ним. Безперечно, жодну з таких загроз не можна ліквідувати виключно військовими засобами. Для протидії кожній загрозі необхідно застосувати певний набір інструментів, наявних у ЄС та визначених його установчими договорами, як-от: спільні операції з роззброєння, гуманітарні та рятувальні операції, надання військових порад і допомоги, запобігання

конфліктам і підтримання миру, визначення завдань бойових сил в управлінні кризами, включаючи миротворчість і постконфліктну стабілізацію. І хоча регіональні конфлікти потребують передусім політичних рішень, потреба у військових засобах може виникнути на будь-якій стадії конфлікту. Слід зазначити, що ЄС має у своєму розпорядженні різноманітні інструменти, щоб відреагувати на такі багатогранні ситуації. Особливо актуальним це видається, враховуючи норми ДЄС, якими передбачено положення про взаємну допомогу, відповідно яких ЄС функціонує і як організація колективної безпеки. На сьогодні сформовано систему органів, що сприяють реалізації оборонної політики Євросоюзу, серед яких слід виділити Європейську Раду, Раду закордонних справ як одну із конфігурацій Ради ЄС, Верховного представника Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки, Європейську службу з питань зовнішньої діяльності, Комітет з питань політики та безпеки, Європейське оборонне агентство та інші. Крім того, для держав-членів, військовий потенціал яких задовольняє вищі критерії та які взяли одна щодо одної більш тісні зобов'язання в цій сфері, запроваджено постійну структурну співпрацю в рамках Союзу (PESCO). Досягнення високого рівня європейської безпеки може бути забезпечено виключно шляхом об'єднання зусиль органів і структур ЄС, діяльність яких має бути спрямована на постійне вдосконалення міжнародно-правових механізмів співробітництва в сфері безпеки та оборони. Нині співробітництво держав-членів ЄС у сфері зовнішньої політики і політики безпеки має міждержавний характер. Наднаціональний метод регулювання правовідносин цих галузей є неприйнятним для держав, які не готові до суттєвого обмеження суверенних прав на користь інституцій ЄС. Аналіз сучасного стану правового регулювання системи безпеки в контексті глобальних викликів і загроз сьогодення, а також фактичної здатності самостійно їм протистояти дає підстави стверджувати, що Євросоюз як самостійний гравець в архітектурі загальноєвропейської безпеки наразі перебуває в стадії формування.

Список літератури

1. Петренко Ю. В. Передумови зародження та формування співробітництва держав-членів Європейського Союзу у сфері оборони. *Теорія і практика правознавства* : електрон. наук. фахове вид. 2019. Вип. 1. URL: <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/view/165264/170024> (дата звернення: 24.04.2019).
2. Яковюк І. В. Спільна зовнішня політика і політика безпеки Європейського Союзу: історія питання. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2005. Вип. 10. С. 76-87
3. Яковюк І. В. Історія європейської інтеграції від Римської імперії до Європейського Союзу : монографія. Київ : Право України, 2012. 208 с.
4. Трагнюк О. Я., Анакіна Т. М., Комарова Т. В. та ін. Основи права Європейського Союзу : нормативні матеріали. Харків, 2010. 392 с.
5. Гребенюк М., Пошедін О. Європейський Союз: від економічної інтеграції до організації колективної оборони. *Політичний менеджмент*. 2012. № 1/2. С. 212–218.
6. Petersberg Declaration / Western European Union Council of Ministers. Bonn. 19 June 1992. URL: <http://www.bits.de/NRANEU/docs/petersberg92.pdf> (дата звернення 17.06.2019).
7. Joint Declaration issued at British-French Summit in Saint-Malo, December 3–4, 1998. From St-Malo to Nice. *European Defense: Core Documents*. Chaillot Papers, № 47. Paris, 2001. P. 8–9.

8. Стахурський І. В. Вплив Західноєвропейського Союзу на інституціоналізацію спільної безпекової та оборонної політики Європейського Союзу. *Гілея* : науковий вісник. 2016. Вип. 115. С. 458–463.
9. Мігряєва С. І. Європейська безпека і Україна. Ужгород : Ліра, 2008. 222 с.
10. Грубінко А. В. Вплив британо-французького військово-політичного співробітництва на формування і розвиток спільної політики безпеки і оборони ЄС. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2010. № 16. С. 139–149.
11. European Security Strategy – A Secure Europe in a Better World. URL: <https://europa.eu/globalstrategy/en/european-securitystrategy-secure-europe-better-world> (дата звернення: 18.06.2019).
12. Комарова Т. В. Європейська безпека: загрози і відповіді. *Євроатлантична інтеграція України: свідомий вибір моделі безпеки* : матеріали наук.-практ. конф., присвяч пам'яті проф. М. В. Яновського і В. С. Семенова (м. Харків, 3 листоп. 2017 р.). Харків, 2017. С. 65–69.
13. Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy. URL: https://europa.eu/globalstrategy/sites/globalstrategy/files/regions/files/eugs_review_web.pdf (дата звернення: 18.06.2019).
14. Трагнюк О. Я. Правове регулювання питань військового співробітництва та оборони в світлі реалізації Глобальної стратегії ЄС із зовнішньої політики та політики безпеки. *Римська декларація ЄС: Нові пріоритети розвитку об'єднаної Європи* : матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків, 12 травня 2017 р.). Харків, 2017. С. 57–65.
15. EU Global Strategy Implementation Plan on Security and Defence, 17 November 2016. URL: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eugs_implementation_plan_st14392.en16_0.pdf (дата звернення 20.06.2019).
16. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions European: «Defence Action Plan Document» Brussels, 30.11.2016. URL: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/com_2016_950_f1_communication_from_commission_to_inst_en_v5_p1_869631.pdf (дата звернення 20.06.2019).
17. Пошедін О. І. Нове життя Спільної політики безпеки та оборони Європейського Союзу: орієнтири для України. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2017. № 2. С. 48–54.
18. A European Defence Fund: €5.5 billion per year to boost Europe's defence capabilities. European Commission, 7 June 2017. URL: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-1508_en.htm (дата звернення 20.06.2019).
19. Permanent Structured Cooperation – PESCO Deepening Defence Cooperation among EU Member States. URL: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/pesco_factsheet_19-10-2017_1.pdf (дата звернення 21.06.2019).
20. Битяк Ю. П., Яковюк І. В. Спільна політика безпеки і оборони ЄС: еволюція і стратегія розвитку. *Євроатлантична інтеграція України: свідомий вибір моделі безпеки* : матеріали наук.-практ. конф., присвяч пам'яті проф. М. В. Яновського і В. С. Семенова (м. Харків, 3 листоп. 2017 р.). Харків, 2017. С. 3–9.
21. Конституційні акти Європейського Союзу / за ред. : Т. Качка. 1-е вид. Київ : Юстініан, 2005. 512 с.
22. Кравченко В. В. Оборонне та безпекове співробітництво Великої Британії та Франції після 2010 р.: будуючи нову Антанту. *Наукові праці*. 2014. Вип. 216. С. 36–39.
23. Меркель і Макрон підписали новий договір про дружбу між ФРН і Францією. *Deutsche Welle*, 22 January 2019. URL: <https://p.dw.com/p/3BwSr> (дата звернення: 22.06.2019).
24. Ціватий В., Шаповалова О. Дипломатія та європейська служба зовнішньої діяльності: політико-інституційний аспект. *Зовнішні справи*. 2013. № 3. С. 42–45.
25. Вонсович О. С. Інституційний підхід Європейського Союзу в контексті розвитку системи європейської безпеки. *Грані*. 2015. № 8. С. 52–58.

References

1. Petrenko, Yu.V. (2019). Peredumovy zarozdzhennia ta formuvannia spivrobitnytstva derzhavchleniv Yevropeiskoho Soiuzu u sferi oborony. *Teoriia i praktyka pravoznavstva – Theory and Practice of Jurisprudence, issue 1*. URL: <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/view/165264/170024> [in Ukrainian].
2. Yakoviuk, I.V. (2005). Spilna zovnishnia polityka i polityka bezpeky Yevropeiskoho Soiuzu: istoriia pytannia. *Derzhavne budivnytstvo ta mistseve samovriaduvannia – State building and local self-government, issue 10*, 76–87 [in Ukrainian].
3. Yakoviuk, I.V. (2012). Istoriia yevropeiskoi intehratsii vid Rymaskoi imperii do Yevropeiskoho Soiuzu. Kyiv: Pravo Ukrainy [in Ukrainian].
4. Trahniuk, O.Ya., Anakina, T.M., Komarova, T.V. et al. (2010). Osnovy prava Yevropeiskoho Soiuzu: *normatyvni materialy*. Kharkiv [in Ukrainian].
5. Hrebenuk, M., Poshedin, O. (2012). Yevropeyskyi Soiuz: vid ekonomichnoi intehratsii do orhanizatsii kolektyvnoi oborony. *Politychnyi menedzhment – Political management, 1/2*, 212–218 [in Ukrainian].
6. Petersberg Declaration / Western European Union Council of Ministers. Bonn. 19 June 1992. URL: <http://www.bits.de/NRANEU/docs/petersberg92.pdf>.
7. Joint Declaration issued at British-French Summit in Saint-Malo, December 3–4, 1998. From St-Malo to Nice. European Defense: Core Documents. (2001). *Chaillot Papers, 47*, 8–9. Paris.
8. Stakhurskyi, I.V. (2016). Vplyv Zakhidnoevropeiskoho Soiuzu na instytutsionalizatsiiu spilnoi bezpekovoï ta oboronnoi polityky Yevropeiskoho Soiuzu. *Hileia: naukovyi visnyk – Gilea: a scientific bulletin, issue 115*, 458–463 [in Ukrainian].
9. Mitriaieva, S.I. (2008). Yevropeiska bezpeka i Ukraina. Uzhhorod: Lira [in Ukrainian].
10. Hrubinko, A.V. (2010). Vplyv brytano-frantsuzkoho viiskovo-politychnoho spivrobitnytstva na formuvannia i rozvytok spilnoi polityky bezpeky i oborony YeS. *Naukovyi visnyk Dyplomatychnoi akademii Ukrainy – Collected Works of the Diplomatic Academy of Ukraine, 16*, 139–149 [in Ukrainian].
11. European Security Strategy – A Secure Europe in a Better World. URL: <https://europa.eu/globalstrategy/en/european-securitystrategy-secure-europe-better-world>.
12. Komarova, T.V. (2017). Yevropeiska bezpeka: zahrozy i vidpovidi. *Yevroatlantychna intehratsiia Ukrainy: svidomyi vybir modeli bezpeky: materialy nauk.-prakt. konf., prysviach pam'iaty prof. M. V. Yanovskoho i V. S. Semenova (Kharkiv, 3 lystop. 2017 r.) [Ukraine's Euro-Atlantic integration is the conscious choice of security model: Proceedings of the Scientific and Practical Conference]*. Kharkiv, 65–69 [in Ukrainian].
13. Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy. URL: https://europa.eu/globalstrategy/sites/globalstrategy/files/regions/files/eugs_review_web.pdf.
14. Trahniuk, O.Ya. (2017). Pravove rehuliuвання pytan viiskovoho spivrobitnytstva ta oborony v svitli realizatsii Hlobalnoi stratehii YeS iz zovnishnoi polityky ta polityky bezpeky. *Rymska deklaratsiia YeS: Novi priorityety rozvytku ob'iednanoi Yevropy: materialy nauk.-prakt. konf. (Kharkiv, 12 travnia 2017 r.) [EU Rome Declaration: New priorities of the united Europe development: Proceedings of the Scientific and Practical Conference]*. Kharkiv, 7–9 [in Ukrainian].
15. EU Global Strategy Implementation Plan on Security and Defence, 17 November 2016. URL: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eugs_implementation_plan_st14392.en16_0.pdf.
16. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions European: «Defence Action Plan Document» Brussels, 30.11.2016. URL: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/com_2016_950_f1_communication_from_commission_to_inst_en_v5_p1_869631.pdf.
17. Poshedin, O. I. (2017). Nove zhyttia Spilnoi polityky bezpeky ta oborony Yevropeiskoho Soiuzu: oriientyry dlia Ukrainy. *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy – Bulletin of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine, 2*, 48–54 [in Ukrainian].

18. A European Defence Fund: €5.5 billion per year to boost Europe's defence capabilities. European Commission, 7 June 2017. URL: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-1508_en.htm.

19. Permanent Structured Cooperation – PESCO Deepening Defence Cooperation among EU Member States. URL: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/pesco_factsheet_19-10-2017_1.pdf.

20. Bytiak, Yu.P., Yakoviuk, I.V. (2017). Spilna polityka bezpeky i oborony YeS: evoliutsiia i stratehiia rozvytku. *Yevroatlantychna intehratsiia Ukrainy: svidomyi vybir modeli bezpeky*: materialy nauk.-prakt. konf., prysviach. pam'iaty prof. M. V. Yanovskoho i V. S. Semenova (m. Kharkiv, 3 lystop. 2017 r.) [Ukraine's Euro-Atlantic integration is the conscious choice of security model: Proceedings of the Scientific and Practical Conference]. Kharkiv, 3–9 [in Ukrainian].

21. Konstytutsiini akty Yevropeiskoho Soiuzu. T. Kachka (Ed.). (2005). (Vol. 1). Kyiv: Yustinian [in Ukrainian].

22. Kravchenko, V.V. (2014). Oboronne ta bezpekove spivrobitnytstvo Velykoi Brytanii ta Frantsii pislia 2010 r.: buduiuchy novu Antantu. *Naukovi pratsi – Scientific works, issue 216, 36–39* [in Ukrainian].

23. Merkel i Makron pidpysaly novyi dohovir pro druzhbu mizh FRN i Frantsiieiu. Deutsche Welle, 22 January 2019. URL: <https://p.dw.com/p/3BwSr> [in Ukrainian].

24. Tsivatyi, V., Shapovalova, O. (2013). Dyplomatiia ta yevropeiska sluzhba zovnishnoi diialnosti: polityko-instytutsiinyi aspekt. *Zovnishni spravy – Foreign Affairs, 3, 42–45* [in Ukrainian].

25. Vonsovych, O.S. (2015). Instytutsiinyi pidkhid Yevropeiskoho Soiuzu v konteksti rozvytku systemy yevropeiskoi bezpeky. *Hrani – Grani, 8, 52–58* [in Ukrainian].

Petrenko Yu. V., Postgraduate Student of the EU Law Department, Yaroslav Mudryi National Law University, Ukraine, Kharkiv.

e-mail : yulichka.22075@gmail.com ; ORCID 0000-0003-4954-3332

Problems of international legal mechanisms of the European Union member states cooperation in the field of defense

Nowadays the European Union part in the process of formation of international legal mechanism of cooperation in the sphere of security and defence has considerably grown and continues to grown. With the appearance of a series of new challenges and threats the question of counteraction them has increased.

The international-legal mechanisms of European Union country-members cooperation in the sphere of defence, investigated in the article are the legal basis for the further development of the European security system. The investigation of the EU country-members cooperation in the sphere of defence gives the opportunity to make clear the EU part in the general architecture of the European and global security and to predict the possibilities of the further strengthening of EU cooperation in the sphere of defence.

It is necessary emphasize that the achievement of the high level of European security can be provided only by effort integration of EU bodies and structures, the activity of which is to be directed the constant improvement of international legal mechanisms of cooperation in the sphere of security and defence.

It must be stressed that none of such threats can't be liquidated with military means exclusively. It is necessary to use a certain set of instruments to counteract each of such threats which the EU has, they are: common operations on disarmament; humanitarian and rescuing operations, granting of military advice and help, prevention of conflicts and peace support and others. Besides, though the regional conflicts first of all need political decisions, the necessity in military means can appear at any stage of the conflict. It must be mentioned, that the EU has different instruments on its disposal, to react at such many-sided situations. This day a system of bodies has been formed, to support the EU defence policy realization. Besides, the constant structural cooperation within the Union has been settled for the EU member-states whose military potential satisfies the highest criteria, and who have close obligations in this sphere concerning each other (PESKO).

At the same time, the systems analysis of the current state of security system legal control in the context of global challenges and threats nowadays, and the real ability to resist them in dependently, gives the opportunity to confirm that the European Union, as an independent player in the European security architecture, is on its phase of formation today.

Keywords: Common Security and Defence Policy; High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy; Political and Security Committee; European Union Military Committee; European Union Military Staff.

Рекомендоване цитування: Петренко Ю. В. Проблеми міжнародно-правового механізму співробітництва держав-членів Європейського Союзу в сфері оборони. *Проблеми законності*. 2019. Вип. 147. С. 253–270. doi: <https://doi.org/10.21564/2414-990x.147.176071>.

Suggested Citation: Petrenko, Yu.V. (2019). Problemy mizhnarodno-pravovoho mekhanizmu spivrobitnytstva derzhav-chleniv Yevropeiskoho Soiuzu v sferi oborony [Problems of international legal mechanisms of the European Union member states cooperation in the field of defense]. *Problemy zakonnosti – Problems of Legality, issue 147, 253–270*. doi: <https://doi.org/10.21564/2414-990x.147.176071> [in Ukrainian].

Надійшла до редколегії 15.08.2019 р.